

DEBAT VAN DE WEEK

Debat: **De Joodse Flirt** van Geert Wilders. Door: Menasseh ben Israël Instituut. Met o.a. **Daniel Schwammenthal** en **Evelien Gans**. De Balie, Amsterdam, dinsdag 16 februari.

De Jood en de kopvoddentaks

Hoe oprecht is de liefde van Geert Wilders voor Israël? Hoe moeten we die liefde duiden? En hoe moeten Joden, in Israël en daarbuiten, zich tot die liefde verhouden? Goede vragen, geformuleerd door het Menasseh ben Israël Instituut, organisator van dit debat. Gevoelige vragen ook. Later deze avond zal de emotie dan ook de overhand krijgen in deze zaal. Geschreeuw, gejoel, een woedende toeschouwer die zijn mond niet laat snoeren.

Maar dat komt pas later. Eerst journalist Harm Botje. Die somt de feiten op over de relatie van Wilders met Israël. Woonde na zijn eindexamen een jaar in Israël. Bezocht het land sindsdien tientallen malen. Voelt zich er thuis. Kwam vanaf het begin van zijn politieke loopbaan al op voor het land. Botje zegt: zijn liefde voor Israël is oprecht, maar is wel sterk veranderd. In 2003 vond Wilders nog dat Nederland zich moest uitspreken tegen de muur die Israël aan het bouwen was. Maar inmiddels ziet Wilders de Palestijn simpelweg als 'islamkolonist'.

Die islamhaat van Wilders heeft zijn liefde voor Israël verrechtst. Kijk maar naar het Joodse netwerk van Wilders in het buitenland, zegt Botje. Hardliners alom.

Hoe moeten we de liefde van Wilders voor Israël nu duiden? De kern is de term 'joods-christelijke traditie', zegt Frank van Vree. Die term, die Wilders voortdurend gebruikt, werd populair toen de ideologie van een superieure, westerse beschaving na de Koude Oorlog aan een overwinningmars begon. Eerst was het gewoon een religieuze term. Dat veranderde door het debat over integratie, toen gingen politici de term adopteren. Maar het is een *bedachte* traditie, zegt van Vree, en een „perverse categorie” bovendien: „Waar het christendom verscheen, waren Joden hun leven niet zeker.”

En dan begint het te knetteren. Want aan tafel zit de journalist Daniel Schwammenthal, opiniëschrijver voor *The Wall Street Journal*. Op Wilderianaanse wijze en in het Engels jaagt hij al zijn tafelenoten tegen zich in het harnas. *Big deal* dat Wilders radicale vrienden heeft, Botje. Dat maakt hem nog niet radicaal! En hoezo geen joods-christelijke traditie, Van Vree? „The rule of law goes back to Mozes!” Van Vree en Botje willen reageren, maar moet dat in het Nederlands of het Engels? Maakt niet uit, Schwammenthal walst hun woorden plat. Debatleider David Wertheim zit erbij en kijkt ernaar. Islamkritiek, roept Schwammenthal, is geen racisme zoals het antisemitisme dat is. „De islam is geen etniciteit!” Dan schetst hij, opnieuw à la Wilders, het gevaar van de moslims in Nederland.

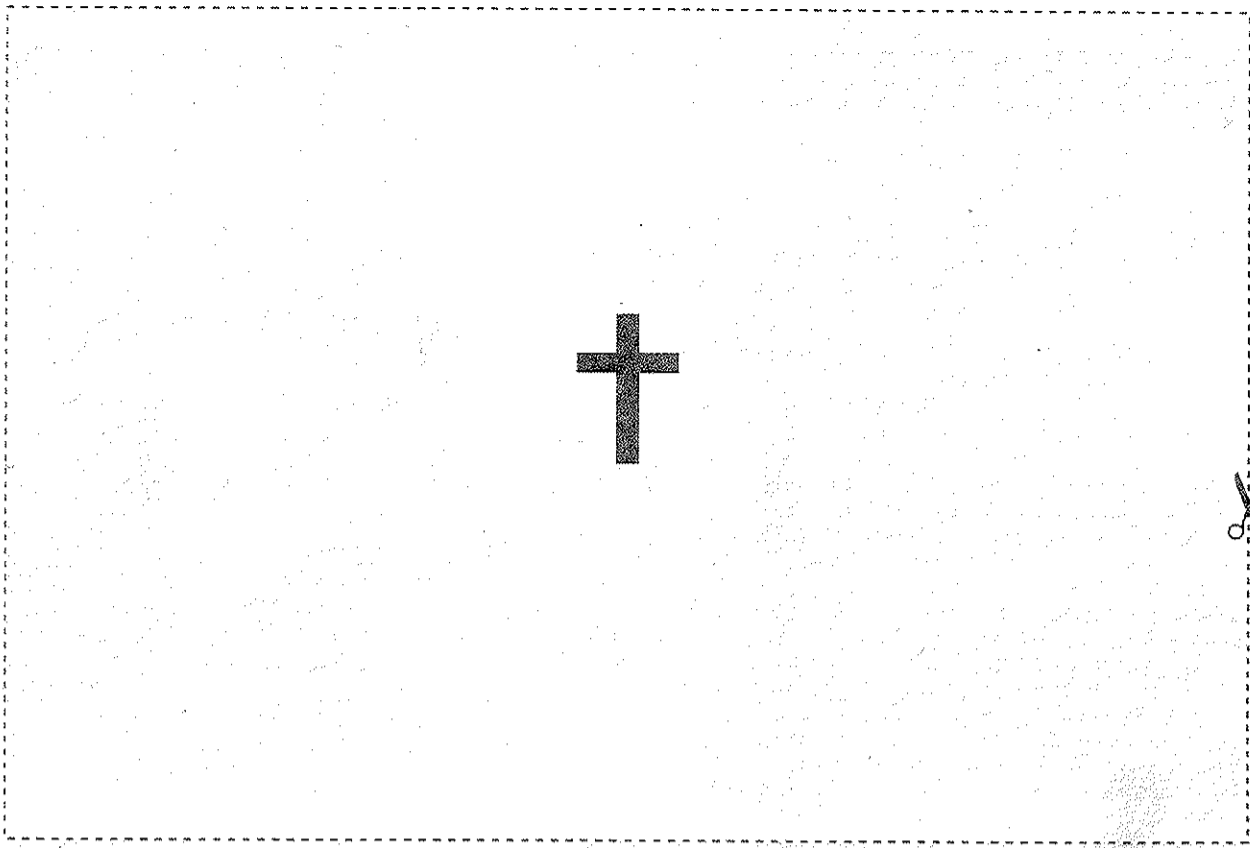
Over Israël en Joden gaat het dan al lang niet meer. En dan valt ook nog de term kopvoddentaks. Zoals gebruikelijk verliest bijna iedereen dan zijn zelfbeheersing. Van Vree citeert Wilders nogal slordig, tot woede van een PVV-sympathisant in de zaal die er lustig op los gaat schreeuwen. „Ik houd mijn mond pas als je belooft dat ik zo het woord krijg. Belooft je het? Belooft je het?” Zo gaan we niet met elkaar om, is de boodschap van Van Vree.

Dichterbij een parodie op Den Haag kan een debat niet komen.

Evelien Gans, de bijzonder hoogleraar moderne Joodse geschiedenis die ook aan de debattafel zit, meldt nog iets zinnigs. „Ik snap hoe verleidelijk het kan zijn voor een Jood om in Wilders denken mee te gaan. De Jood heeft een zelfbeeld van trots en leed”, zegt Gans. „Wilders speelt heel slim in op dat Joodse narcisme. Jullie worden bedreigd, zegt hij. Maar de Jood sluit zich niet aan gesproken te voelen.” Gans stopt af met een adviesje: „Kijk verder dan je neus lang is.” Geloei in de zaal.

De debatleider breidt er maar een einde aan, en doet dat op onderscheidende wijze. Heel beheerst.

INGMAR VRIESEMA

Alles onder controle, van de wieg tot het graf

Henk ten Have

Henk ten Have, arts en filosoof, is directeur van de Afdeling Ethiek van Wetenschap en Technologie bij UNESCO, Parijs en hoogleraar Internationale Bio-ethiek aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

De idee van het maakbare leven en de maakbare dood betekent dat mensen steeds minder gebeurtenissen kunnen dulden. En zijn dan degenen die niet 'uit vrije wil' voor de dood kiezen, eigenlijk geen irrationele burgers?

In de nieuwste film van de gebroeders Coen, *A serious man*, weet hoofdpersonage Larry Gopnik niet wat hem overkomt. Van de ene dag op de andere raakt zijn dagelijks bestaan ontregeld. Als wiskundeleraar is hij gewend het onzekerheidsprincipe van de kwantummechanica uit te leggen aan zijn studenten. Nu lijkt dat principe op zijn eigen leven van toepassing. Alles is onzeker en onvoorspelbaar geworden: zijn vrouw wil scheiden, hij krijgt een auto-ongeluk, zijn vaste aanstelling staat op losse schroeven. Hij heeft nauwelijks greep op het onheil dat hem treft.

Het Burgerinitiatief Uit Vrije Wil ademt een andere geest. Het leven is onder controle te brengen. Als je op een gegeven moment concludeert dat het voltooit is, sluit je het af. Niemand is verplicht te leven, zeker niet als je afhankelijkheid en ontluistering te wachten staan. Het idee dat we zelf de regie voeren over ons leven en sterven, doet me denken aan een oude beeldspraak van de theoloog Harry Kuitert. Hij vergeleek ons leven met een huis. We richten dat in naar onze eigen smaak. Bij de geboorte komen we binnen door de ene deur. Als we er genoeg van hebben, verlaten we het pand via de andere deur.

Zo dacht ook oud-Fokkerdirecteur Frans Swarttouw. Hij kondigde in een eerder opgenomen televisie-interview in 1997 zijn eigen dood aan. Hij had altijd zelf bepaald wat er gebeurde. Zelfs met zijn eigen leven en dood. Op het moment dat het interview werd uitgezonden, bleek dat hij al een dag eerder een einde aan zijn leven had gemaakt.

Het idee dat de dood te managen valt, is niet nieuw. En overigens ook niet exclusief Westers: zo is in de Japanse traditie zelfmoord door *seppuku* (opensnijden van de buik) een manier om gezichtsverlies te voorkomen. De Engelse filosoof Thomas More schreef al in 1516 in zijn boek *Utopia* dat priesters iemand die ongeneeslijk ziek is moeten aansporen om vrijwillig uit het leven te stappen. Dat was de tijd van de op-

komst van de natuurwetenschappen. Beter inzicht in de mechanismen en wetten van de natuur voedt de overtuiging dat de wereld om ons heen beheersbaar en maakbaar is: de mens is meester van de wereld en kan die naar zijn hand zetten.

Sindsdien is het maakbaarheidsdenken aan een onstuutbare opmars bezig. In de moderne tijd is het toegepast op de samenleving. Door de stelselmatige inrichting van het landschap en de gerichte planning van sociale verhoudingen geldt Nederland als het ultieme voorbeeld. De nieuwste trend is de toepassing van het maakbaarheidsdenken op mensen zelf. Wij kunnen niet alleen een (natuurlijke of sociale) omgeving creëren, maar wij kunnen onszelf maken, wij zijn onze eigen producent en creator.

De idee van de maakbare mens stelt vooral ongelooflijke eisen aan de moderne geneeskunde. Het begin van het leven is volkomen manipuleerbaar geworden. In ons land wordt één op vijftig baby's geboren na een medisch-technische behandeling zoals ivf. Tijdens de zwangerschap willen we weten of er een jongetje of meisje op komst is. Het liefst willen we de conceptie in eigen hand nemen. Gesproken wordt van 'designer babies'. Denk ook aan de verhitte discussies anderhalf jaar geleden over het selec-

hand, het overkwam ons. Nu proberen we het zelf tot stand te brengen, via datingsites en speed dating. Vroeger was kinderen krijgen na de menopauze uitgesloten, tegenwoordig vries je eicellen in om op een zelfgekozen moment een zwangerschapsbehandeling te krijgen. Als je pijn hebt bij het bevallen, neem je gewoon een ruggeprik. Het pijnlijken van onze ouders beschouwen we als masochistisch nu we de mogelijkheid hebben tot verdoving. En als er een pandemie zoals de Mexicaanse griep dreigt, dan wordt de hele bevolking gemobiliseerd om risico's, die kleiner zijn dan bij de 'normale' griep, zoveel mogelijk uit te sluiten.

Ziek worden, verouderen, maar ook doodgaan moeten steeds worden omgezet in activiteiten die we in eigen hand hebben. Maar wie leeft, gaat dood. Dat is een vaststelling die niet om een besluit vraagt. Het is moeilijk te aanvaarden dat dingen simpelweg gebeuren. Passiviteit wordt tegenwoordig beschouwd als iets negatiefs dat moet worden verdrongen door activiteit. Het Latijnse woord *patientia* (lijden, geduld, volharding) is uit ons vocabulaire verdwenen. Wij zijn liever acteur dan patiënt. Dat geldt bij uitstek voor sterven. Psychiater Boudewijn Chabot zei dat al in 2001: doodgaan is een laatste job, sterfwerk. Daarom moeten we het goed in scène zetten en nauwkeurig voorbereiden.

Maar als doodgaan ons niet langer overkomt, maar het resultaat is van onze eigen beslissing, dan kan het leven niet meer gewoon eindigen. Er is dan altijd levensbeëindiging. Overlijden is dan altijd onze verantwoordelijkheid, want het is een gevolg van een weloverwogen besluit. Of we laten het toe, of we brengen het zelf tot stand.

Wanneer wij zelf vaststellen wanneer en hoe het ultieme moment is gekomen op grond van een soort laatste oordeel, dan is dat een rationeel besluit. Maar zijn dan degenen die daartoe niet 'uit vrije wil' besluiten, eigenlijk geen irrationele medeburgers?

Zelfs bij het sterven kan geen onzekerheid worden geduld, want stel dat de zelfdoding mislukt. Daarom wordt gevraagd dat anderen hulp bieden. Zelfbeschikking is blijkbaar niet genoeg. We hebben toch blijkbaar niet alles zelf in de hand. Het principe van de onzekerheid ondermijnt de idee van maakbaarheid van de natuur. De maakbaarheid van de samenleving loopt stuk op ondoorzichtige overheden, bemoeizorg en bureaucratisering.

De maakbare mens lijkt als ideaal vooral voort te leven bij een generatie van babyboomers voor wie het vooruitgangsgeloof en maakbaarheidsdenken nu op de individuele burger worden geprojecteerd.

De rabbijnen die Larry Gopnik raadpleegt in de film *A serious man*, kijken ernstig maar geven geen antwoord op zijn vragen. Sommige dingen overkomen ons zonder dat we ze kunnen verklaren.

Het leven is onvoorspelbaar en onzeker. En daarom nooit voltooid.

Wie leeft, gaat dood. Dat is een vaststelling die niet om een besluit vraagt

teren van embryo's bij erfelijke vormen van kanker. Met genetische technieken kan het embryo worden geselecteerd en als de uitkomst niet bevalt, wordt er geen zwangerschap gestart. Binnenkort kunnen bij embryo's eigenschappen worden veranderd zodat we een kind krijgen naar onze eigen wensen.

Ook na de geboorte staat ons leven in het teken van maakbaarheid. We moeten presteren en produceren. Daarvoor doen we een greep naar 'smart drugs'. En we moeten er representatief uitzien. Plastische chirurgie, botox en vermageringspillen helpen ons daarbij. We moeten bovendien gelukkig zijn. Neerslachtigheid is niet toelaatbaar. Als het al voorkomt, kun je er wat aan doen. Met pillen kun je de ups en downs beïnvloeden. En laat het geheugen ons in de steek als we ouder worden, dan is er 'viagra for the brain'.

De populaire idee van de maakbare mens betekent dat er steeds kleinere marges zijn waarbinnen we gebeurtenissen kunnen dulden. Allereerst omdat ze steeds vaker het gevolg zijn van onze beslissingen. We laten ze gebeuren. Of we brengen ze zelf teweeg. In onze tijd is het lastig toegeven dat er dingen zijn die ons overkomen, die ons treffen, overvallen, raken. Vroeger werden we verliefd; we hadden het niet in eigen